

„UNIUNEA PATRIOȚILOR” ÎN BIHOR (1945)

Corneliu CRĂCIUN*

„UNIUNEA PATRIOȚILOR” IN BIHOR COUNTY (1945)

Abstract

In the summer of 1942, the “Union of Patriots” made its appearance in conditions of illegitimacy as a political and propagandist instrument of the Communist Party of Romania. According to the documents discovered within the funds of Bihor County National Archives, the first local organisations of the Union of Patriots were established in the autumn of 1944. From the kept documents, as well as from the articles published in the local press, it results the subordination of the Union to the Communists in all the undertaken activities. Through the Union, middle social categories were associated to the Communist policy. In 1946, at the Communist Party’s command, the Union was transformed into a political party.

Key words: Uniunea Patrioților, Bihor County, Propagandist instrument, Communist Party of Romania

La un an de la declanșarea războiului împotriva U. R. S. S., respectiv în vara anului 1942, P. C. d. R. a procedat la înființarea unei organizații ilegale, Uniunea Patrioților, proiectată să acționeze pentru realizarea obiectivelor proprii comuniștilor, dar deschisă înspre categorii care nutreau sentimente și cultivau atitudini antiantonesciene și antigermane.

Pentru a asigura cât de cât (oricum într-o proporție infimă) difuzarea ideilor Uniunii în public, a fost prevăzut un organ de presă, *România liberă*. Intenția de a tipări gazeta în toamna anului 1942 a eșuat, întrucât organele Siguranței au identificat tipografia și pe cei care se ocupau de imprimarea ei, astfel că primul număr al ei a apărut la 28 ianuarie 1943. Apărând în condiții dificile și cu improvizații, într-un tiraj mic, e foarte clar că documentul programatic al Uniunii Patrioților nu a putut fi cunoscut: apărut sub titlul *Ce vrea uniunea Patrioților*, în numărul din 15 aprilie 1943. Ideile exprimate în acesta erau: sabotarea producției de război, refuzul de a pleca pe frontul antisovietic, organizarea unor detașamente de partizani, anularea dictatului de la Viena, pacea cu S. U. A., Anglia și U. R. S. S.¹

Organizarea Uniunii a fost încredințată unor intelectuali care erau ei înșiși membri ai P. C. d. R. sau care dovedeau simpatii pronunțate de stânga: C. Agiu, P. Constantinescu-Iași, Mihai Levente, Mihai Magheru, dr. D. Bagdasar, Stanciu Stoian, Simion Stoilov, Gh.

¹ Institutul de studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C. C. al P. C. R., *Organizații de masă legale și ilegale create, conduse sau influențate de P. C. R. 1921-1944*. Volumul II, Editura Politică, București, 1981, p. 216-217. Pentru documente relative la activitatea Uniunii Patrioților în anul 1944, înainte și după 23 august, vezi Direcția Generală a Arhivelor Statului, Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară, *23 August 1944. Documente. 1944*. Vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1944, passim.

* Universitatea Partium Oradea, craciun.corneliu@yahoo.com

Vlădescu-Răcoasa. Acționau grupe ale Uniunii în medii universitare din București (Facultatea de Științe, de Litere, de Medicină), din Iași, din Sibiu (unde fusese transferată Universitatea din Cluj, după cedarea Ardealului de Nord), ale profesorilor secundari (București, Craiova, Pitești, Câmpulung Muscel), ale învățătorilor (Constanța, Brăila, Târgoviște) etc.²

Uniunea patrioților a acționat prin subordonare la inițiativele și deciziile P. C. d. R.: astfel, a participat la demersurile pentru crearea Frontului patriotic antihitlerist (la consultări au participat P. Constantinescu-Iași și C. Agiu din partea P. C. d. R.; C. Titel Petrescu și Ștefan Voitec – P. S. D.; Mihail Ralea – Partidul Socialist Țărănesc; dr. D. Bagdasar și N. Dinulescu – Uniunea patrioților; Gh. Micle – Frontul Plugarilor) și a Comitetului național provizoriu, organ de conducere a Frontului. În numărul din 8 august 1943 al *României libere*, Uniunea patrioților a cerut aderenților săi să susțină „inițiativa P. C. R. pentru formarea Comitetului național și să-și înzecească eforturile de unire într-un front comun al tuturor grupărilor și partidelor antihitleriste pentru lupta împotriva mașinii de război a lui Hitler”.³

Dacă luăm în considerare numărul minuscul de exemplare tipărit și, în consecință, tot un număr mic de destinatari, apelul Uniunii patrioților nu a putut reprezenta un reper politic și acțional în epocă.

Organele Siguranței Statului au arestat în decembrie 1943 cea mai mare parte a conducerii Uniunii; la începutul anului 1944 a fost declanșat procesul împotriva a 50 de persoane, acuzate de apartenență la Uniune⁴; sentința a fost pronunțată în februarie 1944.⁵

După 23 august 1944, Uniunea patrioților a acționat sub imperativele dictate de P. C. d. R. în noul context politic: distrugerea și dezarmarea armatei germane, eliberarea Ardealului de Nord, întâmpinarea Armatei Roșii, purificarea aparatului de Stat, a instituțiilor, întreprinderilor, facultăților, școlilor etc., dar, în spatele acestora, se situa intenția comuniștilor, incitați de prezența trupelor sovietice în țară, de a ocupa puterea politică în România, prin orice mijloace. Conform unor date publicate în *România liberă* (18 septembrie 1944, 1 octombrie și 16 octombrie 1945), până în octombrie 1944 au fost constituite comitete ale Uniunii în majoritatea circumscriptiilor din cele patru sectoare ale Bucureștiului.⁶

În ceea ce privește situația din Bihor, sursele arhivistice arată că organizații locale ale Uniunii au fost constituite în toamna anului 1944. Astfel, din 17 ianuarie 1945 provine un material informativ despre organizația din Beiuș. A luat ființă la 15 octombrie 1944; în cadrul adunării de constituire, au fost prezentate scopul și programul Uniunii. În raport cu atașamentul inițial (sau curiozitate ori oportunism), numărul susținătorilor a scăzut: din cei 200 de membri înregistrați inițial, plătea cotizația doar un sfert din ei; din comitetul ales la înființare, „noi nu am putut activa decât pe președintele comitetului Rițiu Alexandru.”

În pofida unor deficiențe (de natură organizatorico-propagandistică sau ținând de absența în localitate a unor formațiuni politice desemnate ca „democrate”), sunt înscrise cifre care indicau o orientare a locuitorilor favorabilă Uniunii: membri înscriși pe raza județului (corespunzând părții de sud a județului Bihor, așa cum s-a constituit acesta după cedarea Ardealului de Nord) ar fi fost de 5.000, iar a simpatizanților de 30.000 (delirul cifrelor va fi întotdeauna o componentă a practicilor comuniste); în opt comune au fost aleși primari din rândul Uniunii. Efuziunea cu care se notează anumite realizări este, însă, grav subminată de oferirea concomitentă a alternativei politice: „Părerea noastră este că „Frontul Plugarilor” ar avea un succes mai mare.”⁷

Și în contextul perioadei de după 23 august 1944, a continuat dependența Uniunii de P. C. d. R., ea având, în mod evident, statutul și tratamentul unei anexe a Partidului, fapt afirmat și în istoriografia perioadei comuniste: „Conducerea de către partid era asigurată prin faptul că din organele centrale, regionale și județene ale Uniunii patrioților făceau

² *Ibidem*, p. 218-220

³ *Apud Ibidem*, p. 223.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 224.

⁶ *Ibidem*, p. 231.

⁷ DJAN-BH, Fond Partidul Național Popular, Bihor, ds. 4/ 1945, f. 1.

parte numeroși membri ai partidului comunist. La unele plenare mai importante ale Uniunii patrioților participau ca delegați cadre de răspundere ale C. C. al P. C. R., iar unii secretari ai comitetelor regionale și județene ale P. C. R. participau la ședințe ale organelor regionale și județene ale Uniunii patrioților”.⁸

În perioada imediat următoare evenimentelor de la 23 august 1944, Uniunea patrioților și-a extins sfera de manifestări prin intrarea în spațiul rural, proces desfășurat cu scopul creării comitetelor țărănești ale Uniunii: „La multe din adunările sau întrunirile mai importante organizate de Uniunea patrioților în aceste localitățile rurale și urbane prezența organului de partid era nelipsită”.⁹

Sub presiunea incitărilor comuniste, unele dintre aceste organisme au trecut la înlăturarea prin forță a structurilor anterioare de conducere administrativă.

Uniunea patrioților s-a implicat și în constituirea organizațiilor locale ale Frontului Plugarilor. Susținerea acestei din urmă organizații a mers atât de departe încât, la un moment dat, organizațiile Uniunii au încetat să mai funcționeze ca atare, ele devenind structuri locale ale Frontului Plugarilor. („În majoritatea comunelor rurale, însă, treptat, toate organizațiile Uniunii patrioților și comitetele sătești formate de ea se vor încadra în Frontul Plugarilor”.¹⁰)

În plan general-politic, se produceau mișcări și convulsii destinate să ducă Partidul Comunist la putere. Formațiunile-anexă l-au urmat îndeaproape. La 6 septembrie 1944, partidele și organizațiile componente ale Frontului patriotic antihitlerist (P. C. d. R., P. S. D., Uniunea Patrioților, Partidul Socialist Țărănesc) au reafirmat colaborarea lor; a fost anulată colaborarea cu partidele Național-Țărănesc și Național-Liberal. Din inițiativa și sub conducerea P. C. d. R., a fost creat un nou organism politic, pe baza unui proiect de platformă elaborat de comuniști, la 24 septembrie 1944. Aderarea Comitetului Central al Uniunii patrioților a survenit la câteva zile (textul aderării a fost publicat în *România liberă*, la 27 septembrie 1944), iar adeziunea oficială la platforma propusă de Partidul Comunist a fost exprimată public la 30 septembrie 1944. La 12 octombrie 1944, a fost format Consiliul Național al F. N. D., din care făceau parte câte trei reprezentanți ai formațiunilor componente; din partea Uniunii patrioților: prof. Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, dr. Dumitru Bagdasar, dr. Simion Stoilov.¹¹

În acest context, la 3 noiembrie 1944, „Uniunea Patriotică” din Bihor se adresa Comandamentului Armatei Roșii a Garnizoanei Oradea, pentru a cere să i se transfere un aparat de radio-recepție, acesta fiindu-i necesar, pentru că situația - în care legăturile poștale și feroviare erau îngreunate sau întrerupte - afecta relațiile cu Centrul; în ceea ce privește securitatea postului, se dădeau asigurările cuvenite, în sensul că avea să fie instalat în biroul Uniunii și accesul la el era permis numai membrilor din conducere.¹²

Urmare a presiunilor comuniste, guvernul condus de generalul Constantin Sănătescu a fost obligat să demisioneze și, la 4 noiembrie 1944, a fost format al doilea guvern Sănătescu, în compunerea căruia a intrat, din partea Uniunii patrioților, prof. Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, la Departamentul Minorităților Naționale.

Continuarea acțiunilor de destabilizare întreprinsă de către comuniști și de susținătorii lor a fost urmată de demisia, la 4 decembrie 1944, a guvernului Sănătescu și de formarea, la 6 decembrie, a guvernului Rădescu.

La începutul anului 1945 a fost publicat programul de guvernare al F. N. D., la care Uniunea a aderat instantaneu. Activiștii și membrii ei (în 1945 existau 11 comitete

⁸ *Organizații de masă...*, p. 232-233.

⁹ *Ibidem*, p. 236.

¹⁰ *Ibidem*, p. 238.

¹¹ *Ibidem*, p. 241.

¹² DJAN –BH, Partidul Național Popular –Bihor, ds. 1/ 1944, f. 1. Dintr-un *Raport despre activitatea noastră politică, economică, financiară, culturală și organizatorică*, datat 15 ianuarie 1945, reiese că, la 12 noiembrie 1944, așadar după data sus-menționatului document, ar fi fost ales comitetul inițial, care însemna și punctul de plecare al organizației din Oradea. Considerăm că, înaintea constituirii organizației locale, a existat un grup care a prins tendința politică a momentului și a încercat să se plaseze în ea, încercând și captarea bunăvoinței trupelor de ocupație, prin adresarea directă către ele.

regionale și 64 de comitete județene, alături de multe comitete de plasă.¹³⁾ s-au antrenat în demonstrații, mitinguri și mișcări împotriva Constituției și a voinței poporului român, a autorităților legale ale Statului, pentru impunerea unui guvern F. N. D. Ca urmare a acțiunilor destabilizatoare provocate de comuniști și a intervenției sovietice, prin A. Ianuarevici Vișinski, Regele a trebuit să cedeze și să numească un guvern controlat de comuniști. În compunerea acestuia, instalat la 6 martie 1945, patru miniștri reprezentau Uniunea patrioților: P. Constantinescu-Iași (Propaganda), C. Vasiliu-Rășcanu (Război), dr. D. Bagdasar (Culte), prof. Gh. Vlădescu-Răcoasa (subsecretar de Stat al naționalităților).¹⁴

În ședința Comitetului Județean al F. N. D. de la sfârșitul lunii ianuarie 1945, prima de după constituirea Frontului, la care au participat șefii instituțiilor publice, au fost abordate două chestiuni: schimbările survenite în conducerea orașului Oradea și desemnarea subcomisiilor F. N. D. Înscrierea primeia pe ordinea de zi era determinată de revocarea primarului, Iuliu Csiky, și a viceprimarului, dr. Gheorghe Pelle. Primarul era acuzat că ar fi refuzat colaborarea cu „organizațiile democratice”, că a stabilit taxe injuste, că ar fi lovit în populația nevoiașă a orașului, că nu ar fi întreprins nimic în vederea aprovizionării locuitorilor și că nu a acționat „destul de energic pentru eliminarea spiritului biurocratic-fascist, care persistă, ba chiar se întărește la Primărie.” Și-au arătat opoziția față de fostul primar reprezentanții Uniunii Populare Maghiare, Frontului Plugarilor, Apărării Patriotice, Partidului Comunist, Partidului Social-Democrat, Comitetului Feminin de pe lângă Comisia Locală a Sindicatelor Unite, Uniunii Evreilor Democrați, Uniunii Patrioților. Reprezentantul acesteia, Ioan Gall, „spune că d-l Csiky n’a fost destul de energic, a stat sub influența d-lui dr. Pelle, treburile orașului le-a aranjat în mod superficial și a răbdad ca Primăria să dea un refugiu unor elemente reacționare fasciste.”¹⁵

În numărul din 4 februarie 1945 al cotidianului *Viața Nouă*, organizația din Oradea a Uniunii Patrioților a publicat un text informativ în legătură cu programul său de acțiune, cu mijloacele de realizare, dar și cu dependența față de P. C. d. R. Era prezentată ca o organizație de mase organizate: „În ea pot participa și la ea pot adera toți patrioții hotărâți să lupte împotriva hitlerismului și fascismului asupritor și exploatator, fără deosebire de sex, vârstă, limbă sau religie, excluși fiind numai dușmanii democrației.”, de tip nou, calitate derivată din obiectivele sale: „...ea luptă pentru: **Democrație reală**, care să ducă la înfăptuirea unui regim politic cu adevărat voit și instaurat de majoritatea poporului nostru. Acest regim trebuie să permită totdeauna masselor un control efectiv asupra organizării politice a țării și a reprezentanților poporului nostru. Pentru: **Progres social, economic și cultural**.

În ceea ce privește linia politică a U. P. aceasta este alături de lupta politică a P. C. R., **cea mai progresistă linie politică realizabilă**”.

Instrumentele prin care se vedea realizată platforma ar fi fost: comitetele cetățenești, organizațiile sindicale, asociațiile de intelectuali și cooperativele.

În spiritul exclusivist, care a dominat orice ieșire în public a comuniștilor și a susținătorilor lor, se precizează situarea organizației sub aripa Partidului Comunist, în numele unor idealuri comune, cărora numai acesta le-ar putea asigura materializarea: „Uniunea Patrioților știe că nu-și poate asuma singură realizarea sarcinilor pe care și le propune. De aceea, încă dela început, s’a aliat, pe baza unei platforme de luptă comună, cu organizațiile și partidele politice din România care luptă pentru înfăptuirea acelorăși teluri, în frunte cu Partidul Comunist din România”.¹⁶

În februarie 1945, în localul Uniunii Patrioților din Oradea, a avut loc o consfătuire a unor intelectuali români din localitate, care „au hotărât să adopte programul Frontului Național Democratic și pentru constituire fixează o adunare pe data de 18 Februarie ora 2 în localul cinematografului Heyman”. Au fost prezenți, între alții: dr. Gheorghe Șimonca,

¹³ *Organizații de masă...*, p. 231.

¹⁴ *Ibidem*, p. 248.

¹⁵ *Importanța ședinței a Comitetului Județean Bihor al Frontului Național Democratic, Viața Nouă*, I (1945), nr. 14 (31 ian.), p. 3.

¹⁶ *Ce este Uniunea Patrioților*, I (1945), nr. 18 (4 febr.), p. 2.

procuror general, dr. Lipcsei Ștefan și Potre Gheorghe, avocați, dr. Prodan Teodor, avocatul Primăriei, Crainic Romulus, notar pensionar, Magdu Ioan, funcționar, Pop Iosif, funcționar de poliție.¹⁷

Componența nominală a Comitetului de conducere a Uniunii Patrioților a fost dată publicității în numărul ziarului *Viața Nouă* din 28 februarie 1945: prim-președinte: dr. Gheorghe Șimonca, procuror general; președinte: dr. Ștefan Lipcsei, avocat; președinte executiv: dr. Virgil Ciacan, avocat; secretar I: Dumitru Balogh, funcționar, secretar II: Iosif Tăutu, referent Circ. I a Municipiului; casier: Mihai Aranici, meseriaș; membru: Ioan Magda, funcționar superior al Municipiului. – Consiliul de administrație era format din: dr. Laurențiu Botoș, judecător; Traian Surducan, președintele Sedrei Orfanale județene; dr. Teodor Prodan, prim-jurisconsult al Primăriei Municipiului; Gavril Seleșiu, funcționar superior al Municipiului; Ioan Abrudan, diriginte P. T. T.; Petre Fărcașiu, inspector P. T. T.; Iosif Caba, conducător P. T. T.; Iosif Pop și Alexandru Pop, comisari de poliție pensionați; Alexandru Caloș, funcționar la finanțe; Ioan Roșca, director de bancă; Dumitru Hera, inspector școlar județean; Ernestin Tiponuțiu, funcționar; Ioan Mezei, comerciant; Vasile Oraș, Petru Husca și Ioan Breban, meseriași; Teodor Bențiu, funcționar C. F. R.; Traian Leu, Ioan Vesa, Dumitru Sabău, muncitori.¹⁸

După ce a fost anunțată desemnarea dr. Petru Groza pentru alcătuirea noului guvern, a avut loc adunarea muncitorimii sindicalizate și a cetățenilor aderenți la politica de instaurare a comunismului, la sediul Sindicatelor Unitare din Oradea, în cadrul căreia s-au cerut guvern integral F. N. D. și arestarea generalului Rădescu. Manifestări similare s-au produs și în cazul organizațiilor locale ale Partidului Social-Democrat, Uniunii Populare Maghiare, Apărării Patriotice, Comitetului DEFAB, Uniunii Patrioților. Și aceasta din urmă a protestat împotriva pretențiilor agresive provocate „de elemente reacționare, pe de altă parte pentru a manifesta hotărât lângă un guvern al FND.-ului”. Unul dintre vorbitori, dr. Virgil Ciacan, a justificat agresiunile în spațiul public și în viața socială - care-și căuta normalitatea după anii de război - de către grupurile de șoc comuniste, prin denaturarea adevărului: „...este ușor de înțeles pentru ce participă azi masele în mod efectiv și ca factor decisiv în politica țării. În lipsă de parlament, strada demonstrează de câte ori guvernării lezează interesele obștești. Aceste demonstrații sunt pașnice și substituiesc azi desbaterile parlamentare. A nu admite aceste demonstrații, echivalează cu disolvarea ilegală a parlamentului, iar a trage cu foc de arme în demonstrații, este asasinat de drept comun, este crima de neiertat împotriva democrației”.¹⁹

Într-un raport întocmit de organizația din Oradea a U. P., pentru perioada de la 15 ianuarie 1945 până la 6 februarie, sunt inventariate intervenții și rezultate, în cadrul Frontului Național Democrat al județului Bihor (constituit la 18 ianuarie 1945). Din partea U. P., în compunerea lui au intrat trei membri: doi intelectuali - români și un maghiar - meseriaș, devenit funcționar. La 23 ianuarie, la sediul local al Partidului Comunist au fost convocați câte 2-3 reprezentanți ai fiecărei formațiuni componente a Frontului, „pentru a discuta situația politică provenită prin faptul încheierii armistițiului între U. R. S. S. și aliați pe de-o parte și Ungaria pe de alta parte, unde din partea org. noastre am susținut, că acest acord de armistițiu a clarificat situația mai ales pentru populația maghiară, dar nu înseamnă că org. adm. române vor intra imediat în Ardealul de Nord”. Pe baza celor afirmate în cadrul respectiv, U. P. a procedat la difuzarea acestor idei în rândurile membrilor și simpatizanților, justificând eliminarea administrației românești din partea Ardealului de Nord - eliberată și prin trupele române - și acceptând această acțiune de șantaj a sovieticilor.

În plan propagandistic și agitatoric se semnala publicarea, în numerele din 4 februarie 1945, a ziarelor *Viața Nouă* și *Új Élet* a materialului *Ce este Uniunea Patrioților* și tipărirea unui manifest în limba română și maghiară, în 2200 de exemplare. Lipsa de respect și agresivitatea în acțiunea politică sunt relevate chiar de o precizare din respectivul material:

¹⁷ Mișcarea patriotică a românilor din Oradea. Intelectualii democrați din Oradea intră în Uniunea Patrioților, *Viața Nouă*, I (1945), nr. 26 (14 febr.), p. 3.

¹⁸ Comitetul de conducere al Uniunii Patrioților, *Viața Nouă*, I (1945), nr. 38 (28 febr.), p. 2.

¹⁹ *Viața Nouă*, I (1945), nr. 43 (6 mart.), p. 2.

cele mai multe dintre manifestele consemnate anterior au fost distribuite populației române, „ba chiar în sala teatrului, la 2 II. c. când Național Țărăniști a org. o serbare, a fost împărțite din aceste manifeste.”²⁰

Cel mai bine indică statutul și raporturile de dependență al U. P. față de Partidul Comunist (din localitate), ca și preluarea pe cont propriu – de către comuniștii locali - a unor inițiative politice, acțiunea impusă prin adresa din 12 februarie 1945, încheiată cu lozinca LIBERTATE! (text difuzat în limba maghiară și tradus în română), semnată, în numele Uniunii Patrioților - organizația Oradea, de Balog Dumitru, Aranycs M., Szabo Dumitru, Riffiod M., Zuh Alexandru, Juhasz G. și Lusztig I., cu destinația „Către toți membrii organizației ns. din Oradea de origine neromânească.” Era, în mod vădit, un text și o acțiune de discriminare etnică, produse, în realitate, din calcule politice, invocându-se însă dispoziții (inexistente) ale Centrului și apelând la membrii U. P., care nu erau români, să se înscrie în Madosz și în Uniunea Evreilor Democrați. Se cerea exclusivitatea românească a acestei organizații, fără nici o justificare pentru cei care se înscriseră sau ar fi intenționat să se înscrie și fără nici un beneficiu real pentru populația românească și în afara vreunei cerințe a ei; în locul acestei așteptate justificări, doar exprimarea încrederii în prietenii „care suntem siguri că vor înțelege sensul adânc politic al acestei chestiuni...”²¹

Măsura interdicției neromânilor de a se înscrie în Uniunea Patrioților, în pofida invocării unor dispoziții venite de la organele superioare, s-a dovedit a fi abuzivă și – în mod determinat - locală, generată de interese politice de grup evidente.

La 13 februarie 1945, Toth Imre, delegat de către conducerea din Capitală să controleze și, eventual, să organizeze activitatea din Uniunea Patrioților - Oradea, întocmea un raport în care includea constatările sale, cu privire la atmosfera din oraș, la raportul dintre linia politică a Uniunii Patrioților din București și ceea ce ar fi trebuit să fie similara sa în Oradea: „inexistentă”, la activitatea muncitorilor. Un punct distinct din raportul său l-a constituit chestiunea excluderii neromânilor din Uniune, ca urmare a unei dispoziții de proveniență locală, care fusese impusă în afara legilor interne ale F. N. D. și în afara principiilor proclamate. Față de această situație „ridicolă”, el propunea trimiterea unui delegat al Partidului Comunist din București, pentru a reazeza stările în normalitate. Textul este cuprinzător și limpede în ceea ce privește acțiunile unor grupuri de presiune, asumând conduite necerute de Centrul politic comunist; este și o probă despre acțiunile destabilizatoare și contrare programului politic - pe care ar fi trebuit să-l reprezinte - ale unor organizații locale: „Uniunea Patrioților ca organizație democratică la venirea mea a avut cca. 350 membri din diverse naționalități, dar după 13 Februarie a. c. s’a încetat să fie măcar o adunătură democratică. La dispoziția directă a P. C. (Partidului Comunist – n. n.) cu influența principală a lui Miklos Gyarmati a trimis o circulară către toți membri ai U. P. iscălită de o conducere de șapte care anexează la raportul meu, exclude toți membri ai acestei organizații, care nu sunt de origine etnică română – motivând că această dispoziție a căpătat dela centru.-

Această circulară a fost trimisă prin poștă după ce au fost excluși din U. P. care nu sunt de origine etnică români, au organizat o întrunire numai pentru români etnici, unde cu președinția Dr. Simonca au aderat în bloc toți românii etnici și au intrat la Uniunea Patrioților însă fără program, fără organizație și fără instrucțiuni date de noi cu principiile pe care au avut-o înainte dela diferite partide șovine.-

Constituind un partid român special, sub camuflajul U. P.-ului, avându-se prima ședință, a fost divergență dintre principiile U. P. și a noi adunături, dealtfel am vrut să intervin să explic linia U. P., am fost oprit fiind evreu și din alte motive de P. C. Oradea.

Dealtfel P. C. Oradea în persoana lui Boroș, mi-a spus că ia toate răspunderile pentru aceste schimbări la U. P. având directive dela centrală.-

Prin faptul că măsurile luate de P. C. din localitate atât de drastice și anti-democratic,

²⁰ DJAN-BH, Fond Partidul Național Popular, ds. 5/ 1945, f. 5.

²¹ *Ibidem*, ds.4/ 1945, f. 2.

care a înfierat tot orașul, văd în organizația politică a P. C.-ului din Oradea, lipsită de seriozitate.-

Propun de a aduce materialul organizatoric care lipsește complet și a interpreta linia democratică a U. P.-ului ...

În situația de astăzi a U. P. din Oradea este ridicol...”²²

După eliberarea Ardealului de Nord, Uniunea patrioților a activat și pentru sprijinirea celor care au suferit din cauza războiului (deportați, refugiați, membri ai detașamentelor de muncă), achitându-se în mod onorabil de responsabilități asumate.

În cadrul ședinței Comitetului Județean Bihor al F. N. D., din 16 martie 1945, desfășurată după reîntoarcerea Ardealului de Nord la România, a fost ales prefectul județului Bihor, în persoana dr. Virgil Ciacan, vicepreședinte al Uniunii Patrioților. Acesta participase la solemnitățile de la Cluj, din 13 martie, ocazionate de actul restituirii Ardealului de Nord (la care a fost prezent și Ioan Boroș, președintele F. N. D. Bihor și secretar al P. C. d. R. – Bihor) și, în cadrul banchetului, au fost prezentați lui A. I. Vâșinski, prim-loțiitor al Comisarului Poporului pentru Afacerile Străine: „Cei doi reprezentanți al (sic) județului Bihor au raportat tov. Vâșinski despre munca depusă de populația județului, amintind, că muncitorimea lucrează din răsuferință pentru ridicarea producției. D-l Vâșinski a răspuns: **„Muncă și iar muncă, ordine și pace”**. În cursul ședinței Consiliului de Miniștri, organizate după ședință, dr. Virgil Ciacan „a cerut guvernului, ca problemele ardelenilor să fie rezolvate de jos în sus, căci suntem o țară democratică. Membrii guvernului au primit propunerea d-lui dr. Ciacan și au hotărât că vor chema în curând la București reprezentanții fiecărui județ din Ardealul de Nord, pentru discutarea problemelor tehnice, referitoare la realipire”.

În cadrul aceleiași ședințe a F. N. D. - Bihor, dr. Gh. Simonca, președintele Uniunii Patrioților, a fost ales vicepreședinte al F. N. D.²³

La 18 martie 1945, au fost date publicității „Apelul Uniunii Patrioților și al Frontului Plugarilor către frații români din Oradea și Județul Bihor” și „Apelul Uniunii Populare Maghiare către populația maghiară a județului Bihor”, elaborate și difuzate în contextul restabilirii administrației românești în Ardealul de Nord, prin care se îndemneau concetățenii la disciplină și la respect reciproc.

În primul Apel se afirmă, între altele: „În numele intelectualilor, comercianților, meseriașilor și muncitorilor grupați în organizația Uniunea Patrioților și în numele țăranilor organizați în Frontul Plugarilor facem apel către toți românii de bine din orașul Oradea și județul Bihor rugându-vă să nu provocați și să nu răspundeți la nici o provocare. Numai o colaborare armonioasă va duce la o cât mai grabnică și sinceră înfrățire a popoarelor conlocuitoare și la terminarea victorioasă a războiului contra dușmanului comun, contra hitlerismului”.²⁴

Când Comandamentul Armatei Roșii a luat hotărârea să procedeze la repararea aerodromului de lângă Oradea, organizațiile locale ale Partidului Comunist, ale partidelor și formațiunilor afiliate acestuia au organizat brigăzi de voluntari, în vederea măririi ritmului de lucru. Cu începere de la 8 aprilie 1945, membri ai organizațiilor respective s-au angajat în muncă sub conducerea următorilor delegați: Nicolae Gyarmati (P. C. d. R.), Francisc Kovács (P. S. D.), Ladislau Keleti (Uniunea Evreilor Democrați), Carol Zálányi (Uniunea Populară Maghiară), Traian Leu (Uniunea Patrioților), Alexandru Balogh (Comisia Locală a Sindicatelor), Ioan Trock (Apărarea Patriotică), Eugen Salzberger (U. T. C.).²⁵

La 23 martie 1945, a fost convocată o adunare a intelectualilor din Marghita, în vederea constituirii organizației locale a Uniunii Patrioților. Din partea comitetului județean au participat și au luat cuvântul dr. Ștefan Lipcei („...deși am fost un vechiu

²² *Ibidem*, f. 4 și verso.

²³ *Viața Nouă*, I (1945), nr. 47 (18 mart.), p. 1.

²⁴ *Apelul Organizațiilor democratice de masă ale Frontului Național Democrat adresat populației române și maghiare a județului Bihor*, *Viața Nouă*, I (1945), nr. 47 (18 mart.), p. 3.

²⁵ *La inițiativa Partidului Comunist populația democratică a orașului participă cu însuflețire la muncile de reparare a aerodromului*, *Viața Nouă*, I (1945), nr. 65 (10 apr.), p. 2.

luptător național-țărănesc – zice dl. Lipcei, am pășit în Uniunea Patrioților, a cărei program îl cunosc ca un program curat democrat, la care astăzi vă invit și pe dvoastră să aderati cu toții și să vă organizați în Uniunea Patrioților pentru binele Patriei noastre și pentru a servi cauza democrației”.²⁶) și Balog Dimitrie, secretar („Calea de scăpare este numai una: Prin democrație și bună înțelegere între noi și cu toate popoarele și naționalitățile conlocuitoare. **Trebue să fim în strânsă legătură de colaborare cu celelalte organizații democrate și să pășim înainte, ajutând și sprijinind cu dragoste vie Armata Roșie, care ne-a adus libertatea și democrația!**”)

Conducerea stabilită cu această ocazie a fost formată astfel: președinte: Iosif Mihuțiu, prim-pretor al plasei Marghita; vicepreședinte: Florian Postelchi; secretar: Centa Iuliu; casier: Paul Marian; comitetul executiv: Alexandru Nistor, Patriciu Birta, Petre Vancu; comitetul de administrație: pâr. protopop Coriolan Man, Ioan Curteanu, Iosif Moisă, Pavel Filimon, Vasaliu Borce, Florian Bereteu, Paul Muntea(n)u, Gheorghe Gal, Nicolae Tăut, Alexandru Suciu. A mai fost constituită comisia de epurare: președinte: Atanasie Perle; membri: pâr. Iosif Moisă și învățătorul Gheorghe Gal.²⁶

La 8 aprilie 1945 s-a constituit organizația locală la Tileagd, în prezența dr. Ștefan Lipcei și a lui Dimitrie Balog și cu participarea, în calitate de reprezentanți, a lui Moise Floruțu, președintele organizației județene a Frontului Plugarilor, și a lui Ilie Popovici, ziarist. Dumitru Balog a precizat segmentul de populație vizat de Uniunea Patrioților: „Toți comercianții, meseriașii și intelectualii sunt chemați să intre în Uniunea Patrioților. Nici unul nu trebue să lipsească”. Și necesitatea de a fi sprijinită activitatea Frontului Plugarilor. Părintele Vășcan Dumitru a mulțumit celor veniți de la Oradea și a cerut „Să avem un singur ideal pentru binele țării, trăind în înțelegere frățască cu toți Ungurii de pe aici”. Dr. Ștefan Lipcei a propus alegerea comitetului de conducere, în următoarea componență: președinte: Augustin Roxin, farmacist; vicepreședinte: pâr. Dumitru Vășcan; secretar: Ioan Borza, învățător; casier: Ioan Baci; cenzor: Victoria Cozia; membri: Emeric Cheregi, Maria Talodi, Emeric Laslo, Maria Ficuț, Florian Erdeli, Florian Bonaciu, Alexandru Kozac, Elena Demian, Ioan Boros, Maria Chozac, Alexandru Ardelean.²⁷

Analiza adeziunilor depuse în mai 1945²⁸ relevă următoarea realitate: dosarul conține 110 adeziuni, 13 din partea femeilor și 97 din partea bărbaților.

Adeziunile depuse de către femei se repartizează astfel după localitatea de domiciliu: Beiuș – 1, Cenaloș – 1, Derna de Sus – 1, Oradea – 8, Nojorid – 1, Turda (din afara județului) – 1. După profesii: bucătăreasă – 1, casnică – 1, comerciantă de coloniale – 1, fără ocupație – 2, funcționare – 2, infirmieră – 1, învățătoare – 2 (dintre care una învățătoare suplinoare), pensionare – 3 (dintre care una învățătoare, două foste angajate P. T. T.).

Conform informațiilor conținute în adeziunile depuse de bărbați, aceștia provin din 12 localități, după cum urmează: Almaș (Sălard) – 1, Cenaloș – 1, Ciheiu – 1, Girișul de Criș – 1, Husasăul de Criș – 1, Ineu (plasa Tileagd) – 1, Oradea – 85, Roit – 1, Sântandrei – 1, Seleuș – 1, Sînicolaul Român – 1, Tărian – 2. Repartizarea numerică pe ocupații este următoarea: agricultor (fost funcționar de Poliție) – 1, antreprenor de construcții – 1, aprod la Curtea de Apel Oradea – 1, artist – 1, avocat – 6, birjar – 1, casap și măcelar – 1, cizmar – 1, comerciant – 5 (dintre care unul comerciant de alimente pe piață), conductor P. T. T. – 1, consilier ministerial – 1, contabil – 2, controlor financiar – 1, controlor de urmărire – 1, croitor – 1, director de bancă – 1, director de carte funduară la Judecătoria – 1, factor poștal – 2, fără ocupație – 2, fără ocupație indicată – 1, fost avocat – 1, fost restaurator – 1, funcționar – 21 (dintre care doi la P. T. T. și un funcționar particular), industrial de plăci de gramofon – 1, infirmier – 1, inspector mișcare C. F. R. – 1, învățător – 6 (dintre care un învățător-preot și un învățător suplinoar), lucrător – 1, mecanic C. F. R. – 2, notar – 3 (dintre care doi notari comunali), pantofar – 3, pălărier – 1, pensionar – 12, polițist – 1, prim casier la Primărie – 1, radiospecialist – 1, referent C. F. R. – 1, servitor – 1, student (anul IV, Iași),

²⁶ Adunarea de constituire a Uniunii Patrioților la Marghita. S-a ales un comitet de conducere și administrație, *Viața Nouă*, I (1945), nr. 65 (10 apr.), p. 3.

²⁷ Adunarea de constituire a Uniunii Patrioților la Tileagd, *Viața Nouă*, I (1945), nr. 69 (14 apr.), p. 3.

²⁸ DJAN-BH, Fond Partidul Național Popular, ds. 6/ 1945.

subnotar – 1, șef controlor tramvaie -1, zidar -1.

În zilele de 30 iunie, 1 și 2 iulie 1945, s-a desfășurat prima conferință pe țară a Uniunii patrioților. În *Buletinul* tipărit cu acest prilej se atacau valorile tradiționale ale societății românești și instituțiile politice care le susținuseră; printr-o alchimie specifică practicilor comuniste, de manipulare prin perversitatea limbajului și prin distorsionarea realității – a opiniei publice, erau inversate sistemul valoric și adevărul mai mult decât evident; sarcinile stabilite constau în „continuarea”.²⁹

Un efect practic al Conferinței a fost reorganizarea secțiilor regionale și județene ale Uniunii; păstrându-se principiul teritorial al funcționării ei, s-a prevăzut organizarea membrilor pe baza profesiunilor.

În 8 septembrie 1945, a avut loc adunarea Uniunii Patrioților din Tileagd. În afara delegaților comitetului județean, au mai fost prezenți Florian Ilea (reprezentând Frontul Plugarilor din Tileagd), Iuliu Varga (P. C. d. R.), Ioan Ardelean (Sindicatul Unite), Danenberg (Gruparea Evreilor Democrați). Întrucât președintele organizației locale, Augustin Roxin, absentă, sarcina de a prezida adunarea a revenit protopopului de Tileagd, Ioan Gligor. Din rezumatele luărilor la cuvânt, publicate în *Viața Nouă*, se desprind două coordonate, puse sub semnul necesității: sprijinirea guvernului dr. Petru Groza, ca singurul care ar reprezenta democrația în România și interesele poporului, și încadrarea cetățenilor în Uniunea Patrioților.

Ajutorul de primar, Mihail Balogh, după ce a invocat declarații ale ministrului de Externe, Gh. Tătărescu, a accentuat că „Datoria noastră este să sprijinim cu toate forțele guvernul de concentrare democratică Petru Groza, care reprezintă păturile cinstite ale țării și care este singurul capabil să realizeze reînnoirea României democratice în interesul maselor largi și să asigure relații de prietenie cu Uniunea Sovietică și cu toate statele vecine”. Au insistat pentru încadrarea în Uniunea Patrioților, Dănilă Ivanovici și Teodor Bentiu; primul „a arătat că toți intelectualii și funcționarii din comune trebuie să urmeze pilda celor de la orașe și să se încadreze în Uniunea Patrioților, ca prin această să contribuie și ei în mod organizat la refacerea țării și sprijinirea guvernului de largă concentrare democratică”; al doilea „a făcut apel către toți comercianții, meseriașii și muncitorii din plasa Tileagd

să intre în rândurile Uniunii Patrioților, unde organizați la un loc vor putea să continue lupta pentru interesele întregului popor”.

Dumitru Balog a cerut înregistrarea în organizațiile F. N. D., în scopul susținerii guvernului dr. Petru Groza. În finalul adunării, a fost citit textul telegrammei care urma să fie trimisă guvernului (în aceeași pagină a ziarului, se consemnează faptul că și la adunările populare din Beliu, Băița și Vașcău au fost citite telegramme):

„D-lui dr. Petru Groza,

București

*Uniunea Patrioților, organizația din plasa Tileagd, asigură guvernul democratic dr. Petru Groza de complectă solidaritate, fiind gata a face toate sacrificiile dacă nevoia o va cere, luptând contra diferiților colportori de știri false cu scop de a submina încrederea în guvernul ce cu onoare conduceți”.*³⁰

La 17 septembrie 1945, s-a constituit secția meseriașilor din cadrul Uniunii Patriotice, când a fost ales și comitetul de conducere: Oraș Vasile – președinte; Bulbuca Iosif – președinte executiv; Husca Petru și Breban Alexandru – vicepreședinți; Bobițan M. – secretar; Pal Dumitru și Negru Teodor – cenzori. Secretarul organizației județene, Balog Dumitru a elogiat „admirabilele realizări obținute de delegația guvernului român la Moscova, spunând între altele:

- Uniunea Sovietică înțelegând să sprijine poporul român în opera sa de refacere a țării, a săvârșit un act de nobilism, care are un adânc ecou în inimile cetățenilor conștienți.

Poporul român și guvernul lui, cunosc astăzi un nou stimulent în munca întreprinsă pentru refacerea țării, care mobilizează toate forțele democratice ale țării.

²⁹ Apud *Organizații de masă...*, p. 252-253.

³⁰ Ilie Popovici, *Populația județului manifestează pentru guvernul Groza! (...), Viața Nouă*, I (1945), nr. 191 (14 sept.), p. 2.

Noi, vom răspunde cu munca noastră acestui act de generozitate al puternicului aliat dela Răsărit, punând astfel temeliile trainice ale României democratice, care trebuie să prospere”.³¹

În toamna anului 1945 se impunea în mod acut soluționarea unei probleme grave, apărute în urma încheierii războiului și a eliberării internaților din lagăre; în cazul României era vorba de repatrierea a circa 24000 de cetățeni români, respectiv români, maghiari, evrei deportați, sași și șvabi plecați din țară deodată cu trupele germane.

O comisie de coordonare a repatrierii, întrunită la Viena, comunicase reprezentantului guvernului român că repatrierea se va desfășura în două etape: în prima, cei ce se întorceau în țară vor fi duși până la Budapesta, iar în a doua urma preluarea și transportarea lor în țară. În vederea realizării acestei acțiuni umanitare, guvernul român a înființat un comisariat ministerial, cu sediul la Oradea, al cărui conducător a fost desemnat Oscar David, secretarul general al Grupării Evreilor Democrați. Trierea celor reîntorși urma să se facă tot la Oradea. Pentru soluționarea problemelor create de această mișcare de populație (aprovizionare, încartiruire, în condițiile în care orașul era deja afectat de o criză de locuințe), a fost creat, din inițiativa comisiei județene F. N. D., un comitet restrâns, format din câte un delegat al Uniunii Patrioților, al Uniunii Populare Maghiare, al Apărării Patriotice, al Grupării Evreilor Democrați și al Primăriei. O întrunire cu caracter deliberativ a fost convocată ca să stabilească măsurile necesare pentru rezolvarea situației, acestea urmând să fie înaintate F. N. D. (au participat: Mihail Balogh, ajutor de primar și președinte al comisiei județene a F. N. D.; Andrei Csillag, secretar general al Frontului; Dumitru Balog, secretar general al comitetului județean al Uniunii Patrioților; Lukacs, delegata Uniunii Populare Maghiare; Ștefan Leitmann, delegatul Partidului Comunist și Togyer Francisc, chestorul Poliției).³²

La sfârșitul anului 1945, la cererea P. C. R., cu ocazia conferințelor județene și regionale s-a cerut transformarea Uniunii în partid politic, cu scopul de prinde în sfera de control al Partidului intelectuali, mici-burghezi, meseriași etc. La sfârșitul lunii decembrie 1945, a avut loc consfătuirea cu președinții și secretarii comitetelor regionale ale Uniunii patrioților, care a decis pregătirea congresului și realizarea noului partid. În cadrul Congresului, desfășurat la București, în zilele de 10, 11 și 12 ianuarie 1946, a fost constituit Partidul Național Popular; au fost adoptate programul și statutul, au fost aleși Comitetul central și președintele Partidului: Mitiță Constantinescu.

Deși s-a situat sub nivelul implicării și al relevanței în viața politică și civică a României perioadei dintre 24 august 1944 și ianuarie 1946 deținute de „Apărarea Patriotică” (fostă în timpul anterior „Ajutorul Roșu”), care ajunsese să domine informațiile de presă, ceea ce indica o prezență constantă în plan social, politic, sanitar, de ajutorare etc. din țară, Uniunea patrioților a reușit să servească obiectivele pentru care fusese creată: neutralizarea – e adevărat, doar fragmentată - a partidelor Național-Țărănesc și Național-Liberal și atragerea unor componenți ai categoriilor mijlocii, cu reală putere de convingere în mediile lor de viață (învățători, profesori, preoți, avocați, meseriași, mici burghezi, lucrători manuali), în zona de influență comunistă, proces dus până la ordonarea lor într-un partid politic afiliat complet P. C. R.

³¹ *Secția meseriașilor din cadrul Uniunii Patrioților a fost constituită, Viața Nouă*, I (1945), nr. 194 (18 sept.), p. 3.

³² *Aproape 24 mii cetățeni români vor fi repatriați din Germania, Viața Nouă*, I (1945), nr. 203 (28 sept.), p. 1.

ANEXE

UNIUNEA PATRIOȚILOR

ORADEA

Str. F. Kazinczy no. 6.

ADEZIUNE

Sunt gata a lupta pe toate căile, cu toate puterile mele, înfrățit cu toți democrații români cinstiți oriunde, oricând și oricum pentru o Românie democratică, liberă și independentă.

Cred în puterea unirii, muncii, cinstei și solidarității poporului român, cred în programul de revendicări și realizări a Frontului Național-Democrat al poporului român.

Voiu răspândi, explica, apăra și ajuta la înfăptuirea acestui program și a cauzei pentru care am cerut onoarea de a servi steagul „Uniunii Patrioților”.

Sunt patriot român, democrat sincer, cetățean cinstit, colaborator conștient, pe deplin de dreptatea luptei acestei „Uniuni a Patrioților”.

Mă încadrez hotărât pe linia Frontului Național-Democrat, pentru cauza poporului român, împotriva fascismului, sub orice formă ar exista.

Pentru cauza poporului român pășesc drept și neclintit în mișcarea „Uniunii Patrioților” cot la cot, umăr lângă umăr, inimă lângă inimă cu luptătorii din rândurile sale.

- **Numele și pronumele:** _____
- **Datele personale: anul** _____ **luna** _____ **ziua nașterii** _____
- **Locul nașterii:** _____
- **Starea civilă:** _____
- **Ocupația:** _____
- **Preocupări:** _____
- **Numărul membrilor familiei:** _____
- **Observațiuni:** _____

Oradea, la _____

(DJAN-BH, Fond Partidul Național Popular – Bihor, ds. 6/ 1945)

Uniunea Patrioților Organizația Jud. Bihor – Hazafiak Egysülete Biharmegyei Szervete
Organizația de sprijin a luptătorilor pentru libertate a victimelor teroarei Hitleriste
A faszista terror ellen harcoló demokratikus szervezet

Semnul:

Fișă personală Nr. _____

Numele și prenumele _____

Ocupațiunea _____

Adresa _____ Str. _____ Nr. _____ Tel. _____

Membrii giranți _____

Declarație

Subsemnatul _____ dorind să mă înscriu și să activez în organizația UNIUNEA PATRIOTILOR, de al cărei program de luptă și realizări am luat cunoștință:

Declar pe cuvânt de onoare că nu am făcut parte din nici o organizație fascistă, că nu am sprijinit sub nici o formă o asemenea organizație, că sunt democrat și antifascist convins și că nu am la activul meu nici o faptă desonorată.

Totodată mă oblig să activez sincer și disciplinat pentru înfăptuirea țelurilor democratice și patriotice ale U. P.

Oradea, _____

Semnătura

Subsemnații îl cunoaștem și îl susținem

Inscris în U. P. Secția _____

Data _____

Secretar

Adnotări

(DJAN-BH, Fond Partidul Național Popular – Bihor, ds. 6/ 1945)